

KRIVIČNA ODGOVORNOST PRAVNIH LICA ZA EKOLOŠKE ŠTETE

CRIMINAL LIABILITY OF LEGAL ENTITIES FOR ENVIRONMENTAL DAMAGE

Goran Filipić, Univerzitet Sinergija Bijeljina, Žaklina Spalević, Univerzitet Sinergija Bijeljina

Sažetak — Ekološke štete predstavljaju negativne posljedice po životnu sredinu nastale kao rezultat ljudskih aktivnosti, koje dovode do narušavanja ekološke ravnoteže i pogoršanja kvaliteta vazduha, vode i zemljišta. One smanjuju sposobnosti ekosistema da funkcioniše na održiv način, što može imati kratkoročne ili dugoročne, kao i lokalne ili globalne posljedice. Posebnu težinu imaju one ekološke štete kao rezultat ljudske radnje, a koje nisu lako ili uopšte popravljive, odnosno koje prevazilaze mogućnosti prirodne obnove. Radi se svakako o djelatnostima pojedinaca, grupa ili pravnih lica čije radnje predstavljaju nedozvoljena, zabranjena i kažnjiva deliktna ponašanja, odnosno krivična djela. Međutim, nasuprot tome pitanje krivične odgovornosti u oblasti ekoloških šteta u Bosni i Hercegovini i njenim entitetima se u praksi rijetko postavlja. Ipak, u skladu sa principom da krivično pravo predstavlja *ultima ratio* u zaštiti određenih društvenih vrijednosti, krivičnopravna reakcija u pogledu ekoloških šteta, odnosno zaštite životne sredine treba da bude svakako neophodno sredstvo u liniji njene odbrane. U tom smislu, cilj rada je da, kroz analizu normativnog okvira i važeće prakse u BiH i Republici Srpskoj sagleda institut krivične odgovornosti pravnih lica za ekološke štete, identifikuje postojeće izazove u njegovoj primjeni i ukaže na potrebu za daljim unapređenjem mehanizama krivičnopravne zaštite životne sredine.

Ključne riječi – Republika Srpska; krivična odgovornost; pravno lice; životna sredina; ekološke štete.

Abstract – Environmental damage represents the negative consequences to the environment resulting from human activities, which lead to the disruption of ecological balance and the deterioration of the quality of air, water, and soil. Such damage reduces the capacity of ecosystems to function sustainably, which can have short-term or long-term, as well as local or global consequences. Particularly serious are those environmental damages caused by human actions that are not easily, or at all, reversible—that is, those which exceed the capacity of natural regeneration. These are typically the activities of individuals, groups, or legal entities whose actions constitute unlawful, prohibited, and punishable behaviors—i.e., criminal offenses. However, in contrast, the issue of criminal liability in the field of environmental damage in Bosnia and Herzegovina and its entities is rarely addressed in practice. Nonetheless, in accordance with the principle that criminal law serves as *ultima ratio* (a last resort) in the protection of certain societal values, a criminal law

response to environmental damage—in other words, the protection of the environment—should certainly be regarded as a necessary means of defense. In this context, the aim of this paper is to examine the institution of criminal liability of legal entities for environmental damage through an analysis of the normative framework and current practice in Bosnia and Herzegovina and the Republic of Srpska, to identify existing challenges in its application, and to highlight the need for further improvement of criminal law mechanisms for the protection of the environment.

Keywords – Republic of Srpska; criminal liability; legal entity; environment; environmental damage.

I. UVODNA RAZMATRANJA

Životna sredina je prostor u kome čovjek ne samo da boravi, nego i egzistira u punom smislu te riječi. Bilo da je u pitanju stvaranje uslova za egzistenciju, rad, školovanje, ostvarivanje socijalnih veza i društvenih kontakata, sve je vezano za životnu sredinu. Kvalitet životnog prostora je zavisao i od prirodnih procesa i promjena, ali ni izbliza tako značajno koliko zavisi od čovjeka i njegovog odnosa prema prirodi.

S tim u vezi problem ugrožavanja životne sredine sve više dobija na značaju, jer se radi ne samo unutar državnog nego sve više i globalnom problemu. Razvijene i bogate zemlje nastoje da dislociraju u nerazvijene zemlje, prljave tehnologije, odnosno tešku industriju, tvornice hemijskih proizvoda, rafinerije i druge velike zagađivače radi ostvarivanja velikog profita.[1]

Suštinski većina ozbiljnijih ekoloških šteta proizlazi iz aktivnosti određenih pravnih lica, odnosno prije svega, industrijskih korporacija, preduzeća i uopšte, subjekata proizvodnje, transporta i druge delatnosti, koje su skupčane sa određenim ekološkim rizicima.

Nije sporno da danas najznačajnija i najdestruktivnija zagađivanja životne sredine potiču baš iz djelatnosti krupnih multinacionalnih korporacija, koje često u trci za profitom ne biraju sredstva i nastupaju krajnje beskrupulozno, što u mnogim situacijama ima direktne posljedice i po životnu sredinu.[2]

Takođe ubrzan rast i razvoj društva, uslovljava sve veće potrebe za prirodnim resursima koji su na meti nemilosrdne eksploatacije radi zadovoljenja tih potreba, koje su u funkciji pomenutog krupnog kapitala. Vazduh koji udišemo, vodu koju pijemo i zemljište sa kojeg se hranimo, sve više plaćaju danak ubrzanog napretka i razvoja ljudskog društva.

Prema načinu nastanka zagađivanja, životna sredina može da bude ugrožena: – pojavama prirodnog porijekla; – pojavama tehničko-tehnološkog porijekla i – pojavama koje potiču od čovjeka. Autore ovog rada posebno interesuju promjene u životnoj sredini koje su izazvane aktivnostima ljudi – pojedinaca, grupa ili pravnih lica (što obuhvata i pojave tehničko-tehnološkog porijekla), a koje dovode do ozbiljnih ekoloških šteta sa elementima krivičnih djela.

Kao učinioci ovih ekoloških krivičnih dela često se javljaju pravna lica, a posebno moćne multinacionalne korporacije koje u nastojanju da ostvare što veći profit, ponekad bezobzirno krše nacionalne i međunarodne propise o zaštiti životne sredine i time nanose velike ekološke štete.[3]

Sa stanovišta međunarodnog prava, teško je zamisliti mogućnost da pravno lice odgovara na tom nivou, jer pravna lica, a naročito ona koja bi u praksi po logici stvari, mogla biti odgovorna za ekološke delikte, odnosno zagađivanje životne sredine, po pravilu, ne spadaju u subjekte međunarodnog prava.[4]

Nezavisno od prethodno objašnjene konstatacije da pravna lica, nemaju međunarodnopravni subjektivitet (već da ga imaju samo države), te stoga ne mogu za ekološku štetu neposredno odgovarati pred organima međunarodnog pravosuđa, stoga bi svakako, trebalo razmisliti o stvaranju efikasnijih međunarodnopravnih mehanizama za delotvorno sankcionisanje takvih korporacija, koje su često i kapitalni ekološki delinkventi. To bi u praksi moglo biti veoma značajno, jer su najčešće ekološke žrtve beskrupuloznih korporacijskih „lovaca“ na profit, baš vrlo siromašne zemlje, čiji pravni sistemi sami po sebi, nemaju dovoljno kapaciteta da se uspješno obračunaju sa tako moćnim protivnikom.[5]

Zapadni Balkan kome prostorno pripada i Bosna i Hercegovina, je region bogat prirodnim resursima ali i veoma ranjiv na degradaciju životne sredine i suočava se sa posebnim izazovima u ovom kontekstu.

Ovo nam ukazuje na ozbiljnost problema ekološkog kriminaliteta u kome učestvuju na razne načine i pravna lica. S druge strane, to govori i o nemogućnosti da se on suzbije i spriječi bez propisivanja krivične odgovornosti. Očigledno je da prekršajna i građanskopravna odgovornost ili neki drugi vid administrativne odgovornosti ne mogu bez krivične prinude da ostvare zaštitnu ulogu.

Iz određenih međunarodnih konvencija, poput Konvencije Saveta Evrope o krivičnopravnoj zaštiti životne sredine,[6] proizlazi i obaveza za države koje su ratifikovale takve izvore međunarodnog prava, da svojim internim zakonodavstvom, odnosno uopšte u okviru svog pravnog sistema, obezbijede efikasnu krivičnopravnu zaštitu životne sredine.

Kada su u pitanju krivična dela kojima se štiti životna sredina u Bosni i Hercegovini, danas u vezi sa određivanjem

njihovog zaštitnog objekta, više nije sporno da se njima ne štite klasična pravna dobra – život i zdravlje ljudi (od nekih oblika napada na njih, realizovanih ugrožavanjem životne sredine ili nanošenjem ekološke štete uopšte), već samostalno dobro, a to je životna sredina kao takva, odnosno pravo čoveka na očuvanu životnu sredinu.

Dakle, sva krivična zakonodavstva u Bosni i Hercegovini zaštićuju životnu sredinu kao samostalno dobro i propisuju krivičnopravnu odgovornost fizičkih i pravnih lica za ekološka krivična djela. To je učinjeno reformom krivičnog zakonodavstva iz 2003. godine.

II. KRIVIČNOPRAVNA ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE U BOSNI I HERCEGOVINI – PRAVNI OKVIR

Bosna i Hercegovina je administrativno organizirana u okviru dva entiteta: Federacije BiH (FBiH) koja se sastoji od 10 kantona i Republike Srpske (RS), a od 2000-te godine je uspostavljena i treća administrativna jedinica, Brčko Distrikt.

Životna sredina u Bosni i Hercegovini, odnosno pravo na zdravu životnu sredinu, u svim krivičnim zakonodavstvima BiH se štiti već odavno kao primarni zaštitni objekt. Ipak, moramo uzeti u obzir činjenicu da je zakonodavstvo uopšte, pa samim tim i krivično, regulisano na poseban način u Federaciji BiH, R. Srpskoj i Brčko Distriktu. Obzirom da postoji sličnost u načinu regulisanja osnovnih krivičnopravnih instituta, u daljem izlaganju ćemo zajedno obraditi osnovne elemente i specifičnosti krivične odgovornosti pravnih lica u odnosu na sva tri pravna područja. Tako, Krivični zakon BiH (čl. 122–144), Krivični zakon Federacije BiH (čl. 126–148), Krivični zakon Brčko Distrikta (čl. 126–148) i Krivični zakonik Republike Srpske (čl. 103 - 122) 2, navedenim članovima propisuju krivičnu odgovornost pravnih lica.

Shodno ustavnoj organizaciji i nadležnostima Bosne i Hercegovine, krivična djela iz oblasti ekološkog kriminaliteta propisana su u entitetskim krivičnim zakonima i Krivičnom zakonu Brčko Distrikta BiH. Dakle, sva ona ljudska ponašanja kojima se uništava ili oštećuje životna sredina su zbog svog značaja predmet ovih krivičnih zakonodavstva. Riječ je o kriminalitetu kojem je posljedica zagađenje životne sredine, kojim se u opasnost dovodi život i zdravlje ljudi ili uzrokuje uništenje biljnog i/ili životinjskog svijeta.

U KZ FBiH i KZ BD u poglavlju XXVI propisana su krivična djela protiv okoliša, poljoprivrede i prirodnih dobara, a u KZ RS u poglavlju XXIX krivična djela protiv životne sredine. Ova tri krivična zakona se međusobno razlikuju, i nisu u potpunosti harmonizovani sa evropskim pravom jer ne propisuju sva krivična djela iz Direktive 2008/99/EZ o zaštiti životne sredine putem krivičnog prava, ali su propisivanjem odgovornosti saučesnika i odgovornosti pravnih lica u svakom od ovih zakona, ispunjeni uslovi iz člana 4. i 6. Direktive.[7]

Krivična djela protiv životne sredine se odnose na zagađenje vazduha, zemljišta ili voda, uništenja ili znatnog oštećenja šumskih i drugih biljnih zajednica, uništenje staništa, ugrožavanje ozonskog omotača, zagađenje otpadom, korištenje naprava ili opreme koja zagađuje životnu sredinu i uzrokuje veliki broj smrtnih slučajeva zaštićenih vrsta, lov divljači čiji je lov zabranjen, izvoz zaštićenih biljaka ili

životinja itd. Za sva ova krivična djela su propisane kazna zatvora ili novčana kazna.

Zavisno od teritorije gdje je počinjeno krivično djelo i krivičnog zakona kojim je propisano to krivično djelo, primjenjuje se i odgovarajući zakoni o krivičnom postupku, kojim se uređuju pravila krivičnog postupka, a po kojima su sudovi, tužioci i svi drugi učesnici dužni postupati. Naime, na nivou državne zajednice BiH se primjenjuje Zakon o krivičnom postupku BiH, na entitetskim nivoima Zakon o krivičnom postupku FBiH i Zakon o krivičnom postupku RS, a u BD BiH Zakon o krivičnom postupku BD BiH.[8]

Pravno lice može odgovarati za krivična djela iz posebnog djela bilo kog od Krivičnih zakona koji su u primjeni u BiH i drugih zakona, ako su ispunjeni uslovi za odgovornost pravnog lica predviđeni tim zakonom. Pravno lice odgovara za krivično djelo koje je učinilac učinio u ime za račun ili korist tog pravnog lica pod sledećim okolnostima: 1. kada obilježja učinjenog krivičnog djela proizilaze iz odluke, naloga ili odobrenja rukovodećih ili nadzornih organa pravnog lica; 2. kada su rukovodeći ili nadzorni organi pravnog lica uticali na učinioca ili mu omogućili da učini krivično djelo; 3. kada pravno lice raspolaže s protivpravno ostvarenom imovinskom koristi ili koristi predmete nastale krivičnim djelom i 4. kada su rukovodeći ili nadzorni organi pravnog lica propustili dužni nadzor nad zakonitošću rada radnika.

Ako posmatramo statističke podatke u Bosni i Hercegovini, izvlačimo zaključak da je obim ekoloških krivičnih djela pravnih lica u odnosu na ukupan kriminalitet relativno mali, iako je pojava jako prisutna. Teško je prihvatiti da je to realna slika koju daju dostupni statistički podaci. Skloni smo shvatanju da je ovako mali broj prijavljenih pravnih lica više rezultat slabog prihvatanja instituta odgovornosti pravnih lica za krivična djela, u odnosu na stvarni broj njihovih učinilaca.

III. KRIVIČNA ODGOVORNOST PRAVNIH LICA ZA EKOLOŠKE ŠTETE U REPUBLICI SRPSKOJ

Odgovornost pravnog lica u Republici Srpskoj za ekološka krivična djela postoji ukoliko je fizičko lice izvršilo krivično djelo u ime, za račun ili u korist pravnog lica u slučajevima kada obilježja izvršenog ekološkog krivičnog djela proizilaze iz odluke, naloga ili odobrenja rukovodećih ili nadzornih organa pravnog lica; kada su rukovodeći ili nadzorni organi pravnog lica uticali na učinioca ili mu omogućili da učini ekološko krivično djelo; kada pravno lice raspolaže s protivpravno ostvarenom imovinskom koristi ili koristi predmete nastale ekološkim krivičnim djelom; odnosno kada su rukovodeći ili nadzorni organi pravnog lica propustili dužni nadzor nad zakonitošću rada radnika.

Sagledavajući ove zakonske osnove odgovornosti, jedan od načina izvršenja ekoloških krivičnih djela na primjer može biti da, rukovodeći ili nadzorni organ izda nalog fizičkom licu da oslobodi emisiju štetnih gasova u većoj mjeri suprotno odgovarajućim pravnim propisima i na taj način izvrši osnovno krivično djelo iz ove oblasti - Zagađivanje životne sredine (član 370) ili da donese odluku nalog ili odobrenje (koji nužno ne moraju imati formalni oblik) da fizičko lice skladišti radioaktivne ili druge opasne materije suprotno

pravnim propisima kojima se regulišu aktivnosti u vezi sa radioaktivnim ili drugim opasnim materijama čineći krivično djelo - Zagađivanje životne sredine otpadnim materijama (član 371). Šta više, ovaj oblik odgovornosti pravnog lica za izvršeno krivično djelo postojeće i u slučajevima kada su nadzorni ili rukovodeći organi upoznati sa radnjama djela i odobrili iste.

Drugi osnov odgovornosti za krivično djelo koje je učinjeno u ime, za račun ili u korist pravnog lica postoji kada su rukovodeći i nadzorni organi pravnog lica uticali na učinioca ili mu omogućili da učini ekološko krivično djelo. Rukovodeći ili nadzorni organi ovdje se pojavljuju kao jedna vrsta podstrekača ili pomagača konkretnom fizičkom licu u izvršenju krivičnog djela. Svojim djelatnostima stvaraju uslove ili učvršćuju odluku kod fizičko lice da izvrši krivično djelo. Tako, rukovodeći organ u pravnom licu može da obezbijedi uslove, a samim tim i učvrsti odluku kod fizičkog lica za - Proizvodnju štetnih sredstava za liječenje životinja, čime ostvaruje obilježja istoimenog krivičnog djela iz člana 377 KZ RS.[9]

Treći osnov odgovornosti za krivično djelo koje je učinjeno u ime, za račun ili u korist pravnog lica postoji kada pravno lice raspolaže sa protivpravno ostvarenom imovinskom koristi ili koristi predmete nastale izvršenjem ekološkog krivičnog djela. S obzirom na činjenicu da je kriminalitet korporacija baziran na sticanju protivpravne imovinske koristi ovaj osnov odgovornosti je izražen. Kao ilustrativan primjer ovakvog osnova odgovornosti treba istaći krivično djelo - Šumska krađa (član 224a). Kod ovakvih slučajeva pravno lice se naknadno usaglašava sa izvršenim krivičnim djelom na način da raspolaže imovinskom korišću koja je pribavljena njegovim ostvarenjem ili na način da eventualno koristi otuđena drva za sirovinu u proizvodnom procesu i sl. (isto je i kod KD nezakonit lov čl. 392 i KD nezakonit ribolov čl. 393 KZ RS).

I na kraju, četvrti osnov odgovornosti za ekološko krivično djelo koje je učinjeno u ime, za račun ili u korist pravnog lica postoji u slučajevima kada su rukovodeći ili nadzorni organi pravnog lica propustili dužni nadzor nad zakonitošću rada radnika. U ovakvim slučajevima, ekološko krivično djelo od strane pravnog lica se ostvaruje nečinjenjem i temelji se na činjenici da je nadzor koji se nije izvršio bio zakonskim aktima predviđen da se izvrši. Tako, kod krivičnog djela - Proizvodnja štetnih sredstava za liječenje životinja (član 377), odgovornost pravnog lica postoji ukoliko npr. odgovorno lice propusti preduzeti mjere dužnog nadzora nad procesom proizvodnje sredstava za liječenje životinja, što prouzrokuje uginuće životinja ili drugu znatnu štetu.

Granice u okviru kojih se kreće odgovornost pravnih lica za izvršeno ekološko krivično djelo postavljene su jasno: učinilac (fizičko lice) treba da izvrši krivično djelo u ime i za račun pravnog lica. Iz ovoga se vidi da je naš zakonodavac prihvatio izvedeni model odgovornosti pravnog lica.

Shodno navedenom možemo reći da je krivičnopravna zaštita životne sredine u Republici Srpskoj na zavidnom nivou bar sa normativno-pravnog stanovišta. U prilog ovoj tvrdnji jeste činjenica da su Krivičnim zakonikom Republike Srpske propisana ukupno čak 24 krivična djela protiv životne sredine

koja se na neposredan ili posredan način bave zaštitom prava čovjeka na zdravu životnu sredinu.

U glavi XXIX Krivičnog zakonika Republike Srpske propisana su sljedeća krivična djela protiv životne sredine: Zagađivanje životne sredine (član 370), Zagađivanje životne sredine otpadnim materijama (član 371); Ugrožavanje životne sredine bukom ili nejonizirajućim zračenjem (član 372); Ugrožavanje životne sredine nepropisnim građenjem objekata i postrojenja (član 373); Oštećenje objekata i uređaja za zaštitu životne sredine (član 374); Uništenje ili oštećenje zaštićenih prirodnih vrijednosti ili dobara (član 375); Uništenje staništa (član 376); Proizvodnja štetnih sredstava za liječenje životinja (član 377); Zagađivanje hrane i vode za ishranu, odnosno napajanje životinja (član 378); Protivzakonito iznošenje i unošenje strogo zaštićenih biljaka ili životinja ili genetski modifikovanih organizama (član 379); Ugrožavanje ozonskog omotača (član 380); Nepostupanje po propisima za suzbijanje bolesti životinja i bilja (član 381); Nesavjesno postupanje u prometu pesticida (član 381); Nesavjesno pružanje veterinarske pomoći (član 383); Neovlašćeno obavljanje veterinarskih usluga (član 384); Uništenje zasada (član 385); Neizvršenje odluke o mjerama zaštite životne sredine (član 386); Unošenje opasnih materija u Republiku Srpsku (član 387); Pustošenje šuma (član 388); Izazivanje požara (član 389); Mučenje i ubijanje životinja (član 390); Protivzakonito zauzimanje i eksploatacija prirodnih bogatstava i dobara od opšteg interesa (član 391); Nezakonit lov (član 392); i Nezakonit ribolov (član 393).

Većina ovih krivičnih djela protiv životne sredine spada u grupu tzv. blanketnih krivičnih djela.⁵ Zaštitni objekat kod ovih krivičnih djela jeste životna sredina ili pojedini njeni segmenti (vazduh, voda, zemljište, flora ili fauna). Radnja izvršenja ovih krivičnih djela odnosi se, u pravilu, na djelatnosti činjenja ili nečinjenja kojima se odstupa od ekoloških propisa (kršenje propisa iz oblasti tzv. ekološkog prava). Izvršilac ovih krivičnih djela, u pravilu, može biti svako lice, kao i pravno lice a u pogledu krivice potreban je umišljaj, svakako uz izuzetak kod nekoliko djela koja se mogu činiti i nehatno. Posljedica većine ovih krivičnih djela jeste ugrožavanje zaštićenog dobra koje se najčešće manifestuje kroz stvaranje apstraktne opasnosti.

Pravnom licu se za učinjeno krivično djelo mogu izreći sledeće kazne: 1. novčana kazna; 2. kazna oduzimanja imovine i 3. kazna prestanka pravnog lica. Osim toga, pravnom licu se mogu izreći i mjere bezbjednosti oduzimanja predmeta, objavljivanje presude i zabrana obavljanja određene privredne djelatnosti.

Ova krivičnopravna zaštita treba da predstavlja posljednje sredstvo zaštite (ultima ratio) i preduzima se onda kada se iscrpe svi drugi oblici zaštite životne sredine. Jasno je da se pravo na zdravu životnu sredinu ne bi moglo efikasno zaštititi bez ove i ovakve krivičnopravne represije. Republika Srpska ima dobar krivičnopravni okvir za zaštitu životne sredine, samo ga treba, kada se ukaže potreba za tim i primjeniti.

IV. ZAKLJUČAK

Krivičnopravna zaštita životne sredine u Bosni i Hercegovini a i u Republici Srpskoj normativno je uređena na savremen način, kroz jasno definisane osnove odgovornosti pravnih lica. Uprkos postojanju adekvatnog zakonskog okvira, praksa pokazuje da institut krivične odgovornosti pravnih lica za ekološke štete nije dovoljno razvijen, što ukazuje na potrebu za jačanjem institucionalnih kapaciteta i efikasnijom primjenom zakona.

S obzirom na ozbiljnost ekoloških prijetnji i transnacionalni karakter djelovanja velikih korporacija i dr. pravnih subjekata, neophodno je unaprijediti kako domaće mehanizme sankcionisanja, tako i međunarodnopravne instrumente kontrole. Krivično pravo, kao krajnje sredstvo zaštite, mora imati istaknutu ulogu u očuvanju prava na zdravu životnu sredinu, uz komplementarnu primjenu preventivnih i reparativnih mjera.

LITERATURA

- [1] Sands, P., Peel, J., Fabra, A., & MacKenzie, R. (2018). Principles of International Environmental Law (4th ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- [2] Faure, M., & Partain, R. (2019). Environmental Law and Economics: Theory and Practice. Cambridge: Cambridge University Press.
- [3] Škulić, M. (2013). Pravo životne sredine i održivi razvoj. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- [4] United Nations Environment Programme (UNEP). (2019). Environmental Rule of Law: First Global Report. Nairobi: UNEP.
- [5] Ilić, M. (2016). Krivičnopravna zaštita životne sredine. Beograd: Službeni glasnik. Detaljna analiza ekoloških krivičnih djela i odgovornosti pravnih lica u domaćem pravu.
- [6] Konvencija Savjeta Evrope o krivičnopravnoj zaštiti životne sredine (Convention on the Protection of the Environment through Criminal Law), ETS No. 172, Strazbur, 1998.
- [7] Direktiva 2008/99/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta od 19. novembra 2008. o zaštiti životne sredine putem krivičnog prava, Službeni list Evropske unije L 328/28.
- [8] Zakon o krivičnom postupku BiH, "Sl. glasnik BiH", br. 3/2003, i dr. ZKP Republike Srpske, "Sl. glasnik Republike Srpske", broj 53/12, 91/17, 66/18, 15/21., ZKP Federacije Bosne i Hercegovine, "Sl. novine Federacije BiH", broj 35/03 i dr. i ZKP Brčko Distrikta BiH, "Sl. glasnik Brčko distrikta BiH", broj 10/03 i dr.
- [9] Krivični zakonik Republike Srpske „Sl. Glasnik Republike Srpske“ br. 89/21 i 73/23.